

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Integrace / Každodennost osob se ztrátou zraku v dospělosti

Nikol Jelínková

Bakalářská práce
2019

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Nikol Jelínková**
Osobní číslo: **H15052**
Studijní program: **B6703 Sociologie**
Studijní obor: **Sociální antropologie**
Název tématu: **Integrace / Každodennost osob se ztrátou zraku v dospělosti.**
Zadávající katedra: **Katedra sociální a kulturní antropologie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Studentka se zaměří na osoby, které přišly v průběhu svého života (tedy v dospělosti) ke ztrátě zraku. Do výzkumu bude zahrnut dopad ztráty zraku na osobní život vybrané skupiny nevidomých, sledována bude zejména jejich prostorová orientace, samostatnost, či přijímání pomoci od druhých lidí. Hlavní výzkumnou metodou bude terénní výzkum (především zúčastněné pozorování a případně i interview). Cílem práce bude zjistit, zda lidé se ztrátou zraku jsou schopní se zapojit do běžného způsobu života.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Francová, P. 2006. Za zeptání nic nedáte, anebo jak vidím svět, když nevidím. Praha: Okamžik. Goffman, E. 2003. Stigma: poznámky k problému zvládnutí narušené identity. Praha: Slon. Hendl, J. 2005. Kvalitativní výzkum. Praha: Portál. Kimplová, T. 2010. Ztráta zraku: Úvod do psychologické problematiky. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostrava. Kimplová, T. Kolaříková, M. 2014. Jak žít s těžkým zrakovým postižením. Praha: Triton. Kolářová, K. 2013. Jinakost, postižení, kritika: Společenské konstrukce nezpůsobilosti a hendikepu. Praha: Slon. Michálek, M. 2004. Nebojte se nevidomých! Od příležitostné pomoci k dobrovolnictví. Praha: Okamžik. Wiener, P. 2006. Prostorová orientace zrakově postižených. Praha: Institut rehabilitace zrakově postižených UK FHS

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Lada Viková

Katedra sociální a kulturní antropologie

Datum zadání bakalářské práce: 30. března 2017

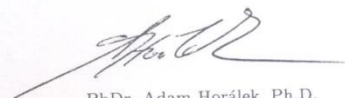
Termín odevzdání bakalářské práce: 30. března 2018

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

 Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
532 10 Pardubice, Studentská 84

L.S.

PhDr. Adam Horálek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2017

Čestné Prohlášení

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární pojmy a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 28. 3. 2018

Nikol Jelínková

Poděkování

Ráda bych poděkovala všem mým informátorům, za jejich ochotu, čas a poskytnutí všech potřebných informací do mé práce.

Velké poděkování patří vedoucí mé bakalářské práce Mgr. et. Mgr. Ladě Vikové za její cenné rady, připomínky, ale také za čas, který mi věnovala a její vstřícný přístup.

Dále bych chtěla poděkovat své rodině i blízkým za plnou podporu po celou dobu mého studia.

Název

Integrace / Každodennost osob se ztrátou zraku v dospělosti.

Anotace

Tato bakalářská práce se týká osob, které přišly v dospělosti ke ztrátě zraku. Práce je založena na kvalitativním výzkumu, který se týká dopadu ztráty zraku na osobní život vybrané skupiny nevidomých, kde je sledována zejména jejich prostorová orientace, samostatnost, či přijímání pomoci od druhých lidí. Cílem práce je zjistit, jaké strategie jim pomáhají k integraci.

Klíčová slova

Život s handicapem, každodennost, zrakové postižení, integrace

Title

Integration / Everyday life of people with loss of sight in adulthood.

Annotation

This bachelor thesis deals with people who lost their vision in adulthood. The work is based on high-quality research concerning the impact of sight on the personal life of a selected group, which is mainly related to their spatial orientation, independence, or receiving help from other people. The aim of the thesis is to determine what strategy is helping them to integrate.

Keywords

life with a handicap, everyday, visual impairment, integration

OBSAH

0	ÚVOD.....	9
1	CÍL PRÁCE.....	11
1.1	Výzkumné otázky.....	11
2	METODOLOGIE.....	12
2.1	Metody výzkumu	12
2.2	Lokalita výzkumu.....	13
2.3	Průběh výzkumu a sběr dat.....	14
2.4	Etika výzkumu	16
2.5	Informátoři.....	17
2.5.1.	Rozhovory	18
2.5.2.	Průběh rozhovorů.....	19
3	VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	20
3.1	Proměny postavení a životního stylu osob se ztrátou zraku.....	20
3.2	Zrakové vady a zrakové postižení.....	20
3.3	Zdravý člověk a člověk se zdravotním postižením	22
3.4	Každodennost a změna životního stylu	23
3.5	Sociální rehabilitace a kompenzační pomůcky.....	26
3.6	Dobrovolnictví.....	27
4	SOCIÁLNÍ INTEGRACE.....	30
5	DOPADY NA ZTRÁTU ZRAKU	33
5.1	Změna osobnosti	33
5.2	Sociální stigma.....	34
5.2.1.	Předsudky, postoje a stereotypy.....	36
5.2.2.	Zrakové postižení a předsudky	37
5.3	Přijetí zrakového postižení	39
6	ZÁVĚR.....	41

7	POUŽITÁ LITERATURA	46
8	PŘÍLOHY	48

0 ÚVOD

Nad výběrem tématu ke své bakalářské práci jsem především přemýšlela, o jaké oblasti lidského života či o jaké skupině lidí bych se ráda dozvěděla více a mohla tak ráda prohloubit své poznatky. Netrvalo mi to dlouho a jako téma jsem si zvolila Integraci / Každodennost osob se ztrátou zraku v dospělosti. Toto téma jsem si vybrala především proto, že mě tato problematika zajímá už od základní školy, kdy jsme jednou byli na návštěvě v jedné nejmenované Organizaci a mohli jsme si tak vyzkoušet, jaké je to vůbec být nevidomým.

K další mé volbě, proč jsem si toto téma vybrala, přispěla má každoroční letní brigáda, která byla z dobré vůle, nikoliv za peníze. Rozhodla jsem se proto navštěvovat jednu Organizaci, a to od léta, přesněji od čtvrtého července, roku dva tisíce sedmnáct, ve které se právě setkávám s lidmi, kteří přišli o svůj zrak v dospělosti.

V první kapitole mé bakalářské práce se zabývám metodologií, a to především metodami, které jsem při svém výzkumu použila, a popisuji lokalitu, ve které jsem svůj výzkum prováděla. Dále jsem se také zaměřila na to, jak výzkum probíhal a jak jsem přistupovala k určitým vyhodnocením. V této části jsem se především inspirovala knihou Kvalitativního výzkumu od Jana Hendla. V dalších kapitolách jsem se pokusila nastínit, co to vlastně zrakové postižení je a vymezila také určité pojmy, jako jsou zrakové vady, každodennost a změny životního stylu. Při tomto tématu jsem si zvolila knihu od Terezy Kimplové a Marty Kolaříkové. Dále jsem se zabývala reakcemi na ztrátu zraku, pojmy jako změna osobnosti, stigma, integrace osob, ale také na přijetí zrakového postižení. Tedy jak jsou lidé se ztrátou zraku schopni přijmout tento fakt a jak to dokážou přijmout ostatní, tedy například členové rodiny. Dále jsem se inspirovala knihou od Petry Kolaříkové, která ve své knize popisuje, že každý člověk, který přijde v průběhu svého života o svůj zrak, bude zvládat odlišné činnosti, než ten druhý. Jednak může být naprosto samostatný a to díky pomůckám,

jako jsou třeba slepecké hole, díky kterým se dokáže prostorově orientovat, může využívat třeba Braillovo písmo, díky kterému se naučí číst anebo také může být úplně zcela odkázán na pomoc druhých. Takto bychom lidi, kteří přišli o svůj zrak, mohli rozdělit na dva extrémní typy. Ty, kteří jsou odkázáni na pomůcky, ale dokážou svůj život zvládat bez pomoci druhých, či občasné pomoci. A ty, kteří jsou úplně naprosto odkázáni na pomoc druhých a nedokážou tak bez nich fungovat. Tyto typy tvoří okraje pomyslné škály a většina osob se ztrátou zraku v dospělosti, se nachází mezi těmito vyhraněnými typy. Každý z nich má svůj individuální příběh. Jak probíhá či probíhala jejich adaptace na nový způsob života je hlavním tématem této práce.

1 CÍL PRÁCE

Cílem mé bakalářské práce je zaměření se na lidi, kteří přišli v průběhu svého života o svůj zrak. Cílem výzkumu je především zjistit, jaký život tito lidé vedou. Zajímá mě, jak je naplněn jejich každodenní život. Co vše, život se zrakovým postižením obnáší. Jak se snaží tuto životní situaci zvládnout, tedy jak se s tímto handicapem vyrovnali, či jak ho přijali. Jak se snaží vnímat okolí a naopak, jak okolí vnímá je a v neposlední řadě, co jim pomáhá nejvíce k tomu, se s tímto životem vyrovnat a zapojit se tak do každodenního života. Cílem této práce je tedy prostřednictvím terénního výzkumu a rozhovorů poukázat na to, že i lidé, se ztrátou zraku jsou v dnešní době schopni adaptability a jsou tedy schopni žít jako zdraví lidé.

1.1 Výzkumné otázky

Na základě svého cíle jsem si zvolila výzkumné otázky, díky kterým jsem si určila, čemu se budu především ve své bakalářské práci věnovat a na co se zaměřím.

Mé výzkumné otázky se hlavně týkaly osob se ztrátou zraku a zaměřovaly se na jejich osobní život. Zvolila jsem si hlavní dvě otázky a to:

- 1) Zda lidé se ztrátou zraku jsou schopni se zapojit do běžného způsobu života a popřípadě jak?
- 2) Jakým způsobem je Organizace, kterou lidé se ztrátou zraku navštěvují, motivuje k aktivnímu životu?

2 METODOLOGIE

2.1 Metody výzkumu

Ve své bakalářské práci jsem se rozhodla zvolit metodu kvalitativního výzkumu. Výzkum jako takový, „znamená proces vytváření nových poznatků. Jedná se o systematickou a pečlivě naplánovanou činnost, která je vedena snahou zodpovědět kladené výzkumné otázky a přispět k rozvoji daného oboru“ (Hendl 2005: 28). Při kvalitativním výzkumu je hlavním cílem a snahou objasnit, jak se lidé, či daná zkoumaná skupina v určitém prostředí nebo situaci cítí, co jim to přináší a jak se snaží organizovat své každodenní aktivity.

Při svém sběru dat jsem se rozhodla použít zúčastněné pozorování, a to především proto, že „zúčastněným pozorováním je možné popsat, co se děje, kdo nebo co se účastní dění, kdy a kde se věci dějí, jak se objevují a proč“ (Hendl 2005: 193).

Jak jsem již zmiňovala výše, Organizaci, ve které jsem dělala svůj výzkum, navštěvuji už od roku dva tisíce sedmnáct. Můj první vstup do terénu, abych mohla psát o této práci, nebyl až tak složitý, protože mě lidé v organizaci už nějakou dobu znali. Musela jsem se ale nejdříve optat zaměstnankyň, zda by nevadilo, kdybych mohla s lidmi se ztrátou zraku udělat pár rozhovorů a účastnit se s nimi tak různých kulturních dění, což jsem potřebovala ke svému sběru dat. Zaměstnankyně souhlasily, a mohla jsem tak do Organizace docházet, dělat svá pozorování a rozhovory se svými respondenty. Snažila jsem se svůj volný čas trávit s touto Organizací a má analýza sběru dat trvala po dobu necelého roku.

Vzhledem k tomu, že bylo léto a bylo pěkné počasí, jsem při svém prvním pozorování nešla dovnitř Organizace, ale mohla jsem sedět venku na lavičce. Předem jsem věděla, že se zde budou scházet lidé, kteří přišli o svůj zrak a tak jsem vyčkávala jejich příchodu. Scházeli se zde ovšem nejen tito lidé, ale také zaměstnanci dané Organizace, která v tomto prostředí sídlí.

Pozorovala jsem, jak postupně lidé přichází v určitý čas na dané místo za doprovodu a pomoci jiné osoby.

Jako další metodu při kvalitativním výzkumu jsem zvolila metodu pomocí rozhovorů neboli takzvaných interview. Vždy jsem měla stejné, předem přichystané otázky, na které jsem se pak daných osob ptala a chtěla tak znát jejich odpověď. Jednalo se o polostrukturované rozhovory. Při svých přichystaných otázkách jsem se snažila dodržovat pořadí, ale stalo se mi, že se mi někdo z mých informátorů o něčem rozpovídal, a pro mě nebylo tak vhodné ho přerušovat. Takže jsem si rozhovor vždy vyslechla, popřípadě se optala na nějakou jinou otázku, která mě zrovna napadala a poté se vrátila zpět k mé další připravené otázce. Mé rozhovory byly především zaměřeny na starší osoby, které navštěvují Organizaci, do které jsem docházela.

2.2 Lokalita výzkumu

Pro naplnění cíle ve své bakalářské práci jsem často navštěvovala Organizaci, ve které jsem dělala svůj terénní výzkum. Jejím posláním je poskytování kvalitních a komplexních služeb lidem se zrakovým postižením. Do této Organizace dochází kolem padesáti osob se zrakovým postižením. Služby této Organizace jsou především určeny všem lidem s těžkým zrakovým nebo kombinovaným zdravotním postižením, kteří mají zájem řešit svou nepříznivou sociální situaci a to ve věkové struktuře od šestnácti let a výše. Já osobně jsem se zaměřila na dospělé, navíc dospělé, které o svůj zrak přišly po dosažení dospělosti.

Tato Organizace se nejvíce snaží o to, aby lidé se ztrátou zraku byli motivováni k aktivnímu životu, aby se jim zvýšil počet kontaktů s jinými lidmi a necítili se tak izolovaní a osamocení. Také se ale snaží o sociální rehabilitace, a to především zaměřené na rozvoje činností v domácnosti, jako je například vaření. Dále jim nabízí vzdělávání v oblasti komunikace, jako je výuka anglického jazyka. Organizace nabízí aktivizační služby pro osoby se zdravotním postižením, do kterých jsou zahrnuty zájmové a společenské aktivity,

pravidelné setkávání v Organizaci. Díky tomuto setkávání jsem přišla s lidmi se ztrátou zraku do kontaktu a mohla tak pracovat na svém pozorování. Já osobně jsem se zúčastňovala právě těchto setkání, vzhledem k tomu, že na tato setkání přicházel vždy velký počet klientů Organizace. Dále jsem se také účastnila několika kulturních aktivit, jako byly koncerty a vánoční večírky. V neposlední řadě tato Organizace lidem se ztrátou zraku nabízí různé týdenní rekondiční pobyty, na kterých mají možnost výuky s bílou holí, učit se jezdit na dvojkole, a především poznávat okolí a přírodu.

2.3 Průběh výzkumu a sběr dat

Cílem výzkumu je zjištění situace či chování osob v daném prostředí. Pro svůj sběr dat jsem použila polostrukturované rozhovory se svými informanty a zúčastněné pozorování v daném terénu. Díky těmto metodám jsem získala velké množství potřebných informací. Co se týče polostrukturovaného rozhovoru, je to metoda, při níž má výzkumník předem připravené otázky na dané téma, ovšem současně nemusí během samotné realizace rozhovoru dodržovat jejich pořadí, může klást doplňující dotazy, vyžaduje-li to situace apod. Vlastnímu výzkumu předcházela předvýzkum, kdy jsem pobývala v terénu, vypomáhala jako dobrovolnice a postupně získávala povědomí o tématu, potřebné znalosti k tomu, abych se mohla připravit na rozhovory, a zvolila další strategie např. pro pozorování. V neposlední řadě se mi již v této fázi podařilo navázat kontakty s budoucími informátory a získat jejich důvěru. Svůj výzkum jsem dělala v několika etapách. Tudíž chci říci, že jsem tuto Organizaci navštěvovala poměrně často. Řekla bych, že tak jednou za měsíc od začátku července roku 2017 až po květen roku 2018. Sběr dat jsem získala od pěti informátorů, kteří byli ochotni a poskytli mi tak svůj čas na rozhovor.

Jak už jsem zmiňovala, svůj výzkum jsem prováděla v několika etapách. Byl prováděn v Organizaci, především v době, kdy Organizace pořádá různá setkání. Při prvním setkání,

takzvaném „Kafičko“ jsem se zaměřila na zúčastněné pozorování. Při pozorování jsem sledovala, jak do Organizace přicházelí lidé. Už při jejich vstupu jsem si všímala, jak byli usměvaví a natěšení. Bylo z nich nejen vidět, ale i cítit velké nadšení ze života. Bylo vidět, že přicházejí do prostředí, které je nějakým způsobem naplňuje. Čeká je chvíle, která jim dává další chuť do života. Paní zaměstnankyně se každého z nich optala, kdo by chtěl jakou kávu. Setkání ovšem nekončilo jen kávou. Do Organizace přišly dvě dívky z konzervatoře, které si s sebou nesly housle a violoncello. Lavice se židlemi byly postaveny tak, aby byly do kruhu a veprostřed byla zvlášť lavice s židlemi, která byla právě připravena pro dívky. Dívky se přichystaly a začaly hrát. Jedna dokonce začala zpívat a my se k nim mohli přidat. Na tomto setkání, ohledně „Kafička“, jsem se účastnila poměrně často. Řekla bych tak sedmkrát, vzhledem k tomu, že bylo o toto setkání největší zájem a tak se opakovalo.

Je třeba ještě dodat, že tato „Kafička“ s koncerty, Organizace pořádá jednou do měsíce. Informace o tom, kdy se tato akce koná, přichází klientům poštou v nahraném CD a pokud se lidé se ztrátou zraku chtějí této akce zúčastnit, musí se dopředu nahlásit a to buď osobně, nebo přes telefon.

Další mé pozorování bylo na vánočním večírku, který se konal v prosinci roku 2017 v jiné Organizaci, než doposud. Tohoto večírku se zúčastnilo 48 lidí se zrakovým postižením, včetně zaměstnanců a nechyběl ani pomocný pes. Tento pes byl jedné paní ze zaměstnankyň. Zde jsem byla v roli dobrovolnice a tak jsem se domluvila na základě nabídky koordinátorky dobrovolníků, zda bych nemohla dovézt autem na tento večírek jednu klientku. Na základě telefonického rozhovoru jsem se s klientkou domluvila a přijela pro ni v daný den a čas. Po celou dobu konání večírku jsem byla s ní. Když jsme na tuto akci přijeli, paní zaměstnankyně, která v Organizaci působí, nás hned přivítala a my si tak mohli odložit věci do šatny a poté nás posadila ke stolu. U tohoto stolu pro nás byla poslední dvě přichystaná místa. Celý stůl byl obložen cukrovím, chlebičky a k obědu si každý mohl vybrat mezi vepřovým a kuřecím

řízkem a jako přílohu, bramborový salát. Aby se nikdo necítil osamocen, vždy za každým přišla jedna ze zaměstnankyň a povídala si s lidmi se zrakovým postižením. Vždy se představila a podala ruku, aby dotyčná osoba věděla, že u ní někdo opravdu je a chce si popovídat. Pro lidi se zrakovým postižením, je podání ruky velmi důležité.

„Hned po vnímání lidského hlasu představuje stisk ruky úvodní a důležitou výpověď o člověku. Do určité míry se asi dá říct, že mi podání rukou nahrazuje pohled z očí do očí, zachycení vstřícného úsměvu ve tváři toho, koho potkávám. Nejvíce mi ale o druhém vypoví jeho hlas. Slyším v něm, jestli se při našem rozhovoru dívá na mne, nebo spíše někam stranou, třeba v rozpacích nad slepýma očima“ (Kovaříková 2016: 2).

Při této akci bylo přichystané také překvapení. Tímto překvapením byly děti, které přišly ze základní školy lidem se zrakovým postižením zazpívat, a tito lidé se k nim mohli přidat a zazpívat si s nimi.

Ke konci vystoupení zaměstnanci z organizace dali lidem se ztrátou zraku předvánoční dáreček a popřáli jim krásné svátky. Když se schylovalo ke konci vánočního večírku, zjistila jsem, že jeden pán neměl odvoz domů. Nabídla jsem mu, že ho tedy odvezu společně s paní, kterou jsem na tuto akci dovezla. Celou cestu nám vyprávěl spoustu věcí a dozvěděla jsem se, že v dané lokalitě, kde bydlí, jsou nově udělané semaforey. Tyto semaforey tam jsou udělané především díky jeho synovi, který se postaral o to, aby tam byly a pán se tak mohl orientovat s holí po přechodu a nemusel se tak bát, že by se mu něco mohlo stát.

2.4 Etika výzkumu

Na začátku bych chtěla říci, že všechna má posbíraná data jsou anonymní. Ve své práci jsem nezmínila město, ve kterém Organizace sídlí, ani název této Organizace, ve které jsem prováděla svůj průzkum. Všechny své informátory, jak zaměstnavatele, tak i zaměstnance a osoby, které do Organizace dochází, jsem ubezpečila, že podílení se na mém výzkumu a rozhovoru je pro ně dobrovolné. Dále jsem je ubezpečila, že jejich jména budou

anonymizovaná. Své rozhovory s předem připravenými otázkami, jsem vedla tak, abych nikoho nijak neohrozila a nebyly jim nepříjemné. Dočetla jsem se, že s lidmi se ztrátou zraku není až tak jednoduché komunikovat, jak si lidé občas myslí. „ Ve společnosti zrakově postiženého člověka by se nemělo mluvit o barvách a jiných zrakových vjemech. Obrátům jako“ podívej se“, „uvidíme se“, mrkni na to“ apod. je třeba se vyhýbat“ (Kimplová, Kolaříková 2014: 74).

Co se týče reciprocity, za svůj výzkum jsem svým informátorům vděčná a vzhledem k jejich ochotě mi poskytnout rozhovor, jsem jim nabídla své dobrovolnictví. Zároveň jsem jim nabídla, že pokud by někdo z nich potřeboval někam dovézt, tak jsem ochotna to pro ně udělat. Při mém výzkumu žádný z informátorů nepocíťoval nějaké pohrdání, či nějakou ztrátu. Naopak byli rádi, že je někdo s nimi ochotný si povídat a věnovat jim tak svůj čas. Jejich účast na mém výzkumu byla dobrovolná a byli informováni, že rozhovory použiji ke své práci. Ohledně rozhovorů jsem své informátory předem připravila na to, že pokud by jim nějaká otázka nebyla příjemná, nemusí mi na ni odpovídat. To se v mém případě nestalo a všechny rozhovory proběhly v pořádku.

V neposlední řadě bych chtěla zmínit, že se svými informátory jsem stále v kontaktu.

2.5 Informátoři

Mezi mé informátory patřili muži i ženy, přibližně starších věkových kategorií, kteří přišli o svůj zrak v průběhu svého života. Dva moji informátoři jsou zcela nevidomí a tři vidí hodně špatně. Pro získání dat jsem se rozhodla dělat polostrukturované rozhovory s pěti svými informátory, kteří navštěvovali Organizaci, ve které jsem dělala svůj průzkum.

Helenka, 80 let. O svůj zrak přišla v padesáti třech letech, kdy jí diagnostikovali glaukom, neboli zelený zákal, který měli v rodině. Snahou byla operace, která se nepovedla. Helenka je důchodkyně a bydlí v baráku se svoji dcerou a zetěm.

Zdeněk, 70 let. O svůj zrak přišel v částečně v padesáti sedmi letech, kdy mu diagnostikovali šedý zákal vlivem stáří. Byl jediný, který v jeho rodině takto přišel o svůj zrak. Zdeněk kvůli tomuto onemocnění měl sníženou zrakovou ostrost a nyní vidí hodně špatně. Je důchodcem a bydlí v panelovém bytě se svoji ženou.

Maruška, 40 let. O svůj zrak přišla ve třiceti šesti letech, kdy jí také diagnostikovali šedý zákal a to na podkladě dědičnosti. Nyní má Maruška zbytky zraku, takže vidí velmi špatně. Ke své pomoci má vodícího psa a bydlí v panelovém bytě sama se psem.

Jarča, 90 let. O svůj zrak přišla v sedmdesáti letech, kdy postupně začala ztrácet zrak vlivem stáří, až se stala úplně nevidomou. Jarča bydlí v baráku se svoji dcerou a vnučkou.

Josef, 80 let. O svůj zrak přišel v šedesáti sedmi letech, kdy přestal úplně vidět na jedno oko a v osmdesáti letech mu přestal sloužit zrak i ve druhém oku. V tomto oku se snažil pomocí operace svůj zrak navrátit. Vlivem stáří mu operace nepomohla a tak vidí jen stíny na jedno oko. Josef je důchodcem a bydlí sám v panelovém bytě. Často ho navštěvuje jeho syn a dobrovolnice.

2.5.1. Rozhovory

Své rozhovory jsem nahrávala a postupně přepisovala, abych je poté mohla použít do přepisu své bakalářské práce. Zároveň jsem si sepisovala poznámky při každém setkání v Organizaci, kdy jsem prováděla polostrukturované rozhovory se svými informátory.

Ke svým předem připraveným polostrukturovaným rozhovorům jsem si připravila tyto otázky:

1. Jaký byl Váš život do té doby, než se Vám stala tato situace?
2. Kdy a jak jste přišla/přišel o svůj zrak?
3. Jak jste se s touto situací vyrovnala/vyrovnal?
4. V čem se Vám snaží tato Organizace pomoci? Snaží se Vás nějak aktivně motivovat?
Popřípadě jak?
5. Jste spokojený s touto Organizací?
6. A co třeba kolektiv? Lidé, kteří tuto organizaci navštěvují, jak se mezi nimi cítíte?
7. Stalo se Vám někdy, že by Vám někdo vnucoval pomoc, aniž byste si to přál/a?
8. Jak se snažíte trávit svůj volný čas neboli vést každodenní život, když zrovna nenavštěvujete Organizaci?
9. Co Vaše rodina, přátelé? Snaží se Vás nějak zapojit do každodenního života?

2.5.2. Průběh rozhovorů

Průběh mých rozhovorů se uskutečňoval vždy v Organizaci. Předem jsem se svých informátorů optala, zda s nimi mohu nahrát rozhovor a ubezpečila je, že je vše anonymní. Rozhovorů se zúčastnilo celkem 5 osob, které přišly o svůj zrak v průběhu svého života. Tyto rozhovory trvaly různě dlouhou dobu (20 – 60 minut) v závislosti na tom, jak otevření informátoři byli. Někteří se rozpovídali sami, u jiných byly reakce velmi stručné.

3 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Má bakalářská práce se především týká starších osob, které přišly v průběhu svého života o zrak. V této kapitole se věnuji otázce, co to zrakové vady jsou, zabývám se pojmem postižení, každodenností neboli změnami životního stylu osob se zrakovým postižením a v neposlední řadě sociální rehabilitaci, jako jsou například kompenzační pomůcky, které lidem usnadňují život a díky nim se mohou integrovat do běžného způsobu života.

3.1 Proměny postavení a životního stylu osob se ztrátou zraku

„Postižení nebo jen jakkoli výjimeční lidé byli vždy v dějinách vnímáni a přijímáni svým okolím ambivalentně: se sklonem buď je podceňovat, odsuzovat, pronásledovat nebo i zabíjet – nebo je litovat, přeceňovat a připisovat jim mimořádné, ba nadpřirozené vlastnosti a schopnosti“ (Podešva 2007: 5).

Vzhledem k dnešní době, která je plná technologií, si myslím, že jsou tito lidé vnímáni jinak. Jsou Organizace, které se jim snaží pomáhat a zaintegrovat je tak do běžného způsobu života. „Devatenácté, a ještě víc dvacáté století zaznamenalo zásadní obrat v institucionální péči o lidi se zdravotním postižením“ (Podešva 2007: 5).

Co se týče zrakového postižení, myslím si, že v dnešní době, je zrakových postižení více, než v dobách dřívějších. Je to především vlivem dnešních technologií, jako jsou počítače, televize a mobily.

3.2 Zrakové vady a zrakové postižení

Pod tímto pojmem si jistě každý z nás něco vybaví. Určitě si každý vybaví osobu, která bude mít tmavé brýle anebo osobu, která půjde po ulici s bílou holí. Zrakové vady s sebou však přináší jistá úskalí. „Pokud chce „zdravý“ pomoci někomu se „silnými brýlemi“ a ten jeho pomoc odmítne (protože s brýlemi vidí dobře), může tato konkrétní zkušenost vyvolat pocit, že lidé se zrakovým postižením nechtějí pomoci“ (Kimplová, Kolaříková 2014: 13). Znamená

to tedy, že ne všichni lidé, se zrakovými vadami nevidí. Mohou vidět třeba jen na jedno oko, nebo pouhé stíny nebo mít špatný barvocit. V současné době už máme více zdrojů, do kterých můžeme nahlédnout, než tomu bylo dříve a zjistíme tak spousty informací. Zrakové vady jsou velkým zdravotním handicapem především pro lidi, kteří přijdou o zrak ve stáří. Existuje mnoho typů zrakového postižení, které člověka nějakým způsobem ovlivňují, nebo mu zabrání pokračovat v jeho činnostech, které doposud dělal. Každý člověk, který v průběhu svého života, a to zvláště dospělého, přijde o zrak, se musí určitým způsobem vyrovnat se svým handicapem a začít si osvojovat jiné dovednosti, návyky či rituály, které mu pomohou se snáze adaptovat.

„Důsledky ovlivňující život lidí se zdravotním postižením lze v zásadě rozdělit na subjektivní a objektivní, z nichž některé je možné změnit nebo významně ovlivnit, a některé jsou neměnné a můžeme je pouze kompenzovat či dodatečně eliminovat jejich negativní působení“ (Podešva 2007: 10).

Na to, jak se člověk dokáže vyrovnat s tímto handicapem, jsem vedla neformální rozhovor se Zdeňkem, který mi prozradil: „Můžu říci, že když mi v nemocnici řekli, že mám šedý zákal, byl to pro mě šok. Ještě jsem si nepřipadal tak starý a hlavně jsem se necítil na to, že jednoho dne nebudu nic vidět. Byla to pro mě složitá situace. Hodně mi se vším pomáhala manželka. Musel jsem se naučit mít veškeré věci v domě na svém místě, protože jakmile mi někdo něco přendal, byl jsem vyvedený z míry a nevěděl, kde co mám. Pro chození mi pomáhá bílá hůl, kterou jsem si osvojil a bez ní nevyjdu ven. To bylo pro mě ale taky nepříjemné, chodit po ulici s holí a nevědět, kdo vše si na mě ukazuje a tak. Na to, abych rozpoznal barvy, mám přístroj, který když zmáčknu a zaměřím ho na oblečení, tak mi barvu řekne a hlavně mi pomáhají mluvicí hodiny s budíkem, abych se orientoval v čase. Dnes už to vidím ale jinak, jak říkám, když mám všechny své věci tam, kde mají být, a lidi, kteří mě

berou tak, jak na tom jsem, je vše v pořádku a s tím, že nic nevidím, jsem se už tak nějak vyrovnal“ (Zdeněk, 5. 2. 2018).

Postižení, je jakýmsi handicapem, který má vliv na člověka a to ať už při práci, dosažení určitých cílů či seberealizaci. Ve své práci jsem se především zaměřila na úplnou nevidomost, kdy dochází k naprosté ztrátě zraku. Jde o nejzávažnější zrakové postižení, při kterém není člověk schopen vnímat veškeré signály z okolí zrakovým vjemem.

Lidé bez zraku se nedokážou orientovat, nevidí, kde se nachází, co je okolo nich a kdo je či není v jejich blízkosti. Informace získávají především pomocí sluchu, čichu a hmatu.

„Postižení“ podle Stikera vyvolává strach nejen proto, že rozkládá sociální struktury, ale hlavně proto, že přináší „hlubší a bolestivější“ rozvrat, který se dotýká „organizace předávaných před porozumění a ustanovených hodnot“ (Stiker 1993: 3 in Kolářová 2012: 12).

V této kapitole se snažím analyzovat své závěry a to takové, že pro lidi se ztrátou zraku je obvykle hodně obtížné se s touto situací smířit. Obvykle si kladou otázky typu: Proč zrovna já? Proč se mi to stalo? Mají velký strach ze samoty. „Jsem takový a takový zůstanu“. Tito lidé mají pocity méněcennosti. Obávají se, že budou ostatním na obtíž a to například rodině.

3.3 Zdravý člověk a člověk se zdravotním postižením

Každý zdravý člověk pociťuje stav klidu, co se týče psychického či sociálního vědomí, aniž by si uvědomoval, že by ho mohlo něco potkat. Tedy většinou si nepřipouští, že by se ze zdravého člověka stal člověk nemocný, neboli byl omezený nějakým zdravotním postižením.

„Zdravý jedinec v současné chvíli prchavého okamžiku prožívá subjektivně stav tělesného a duševního zdraví, který mu umožňuje plný život s lidmi a ve společnosti“ (Podešva 2007: 9).

Pod pojmem zdraví, si každý z nás představí plnohodnotný život bez jakéhokoliv omezení.

Zdravotních problémů je spousta, v této práci jsem se zaměřila na konkrétní typ zdravotního postižení, a to na zrakové postižení u lidí, kteří dříve vedli plnohodnotný život, ale potkala je tato situace.

„Za zdravotně postižené v duchu definice WHO považujeme jedince, u kterých v důsledku poškození organismu a porušení jeho funkcí dochází ke snížení některých jejich schopností a výkonnosti a následně i k jejich znevýhodnění (handicapu, zdravotnímu postižení) ve srovnání se zdravým – intaktním člověkem“ (Podešva 2007: 10).

V tomto případě lidé, kteří přišli o svůj zrak v průběhu života a byli doposud zdraví, se stali lidmi se zdravotním postižením.

„Onen pomyslný protiklad pokroku a „postižení“ se zde projevuje v předporozumění „postižení“ jakožto míry neschopnosti, kterou se poměruje celková kvalita „lidského potenciálu“ konkrétní společnosti“ (Kolářová 2013: 13).

Otázkou ale stále zůstává, zda lidé, kteří přišli o svůj zrak, se s touto situací dokážou smířit a začnou žít svůj každodenní život znovu, byť už o trochu jinak, než předtím.

3.4 Každodennost a změna životního stylu

Na začátku tohoto tématu si jistě každý z nás vybaví, co to vlastně každodennost je. Ve Velkém sociologickém slovníku je tento pojem definován takto: „úhrn všedních, pravidelně se opakujících (tzv. repetitivních), a proto předvídatelných lidských činností, které jsou základem soc. reprodukce individua, malé skupiny a takto zprostředkovaně celé společnosti, činností, které se řídí známými, většinou však nepsanými normami a pravidly, jsou specificky časově a prostorově uspořádány a jejich vykonávání předpokládá určitý objem vědění fixovaný tzv. běžným vědomím a vyjadřovaný běžným jazykem“ (Petrusek 1996: 483).

Každodennost je jakýmsi shrnutím všech pravidelně se opakujících činností, které lidé běžně vykonávají. Tedy abych to přiblížila, jsou to dennodenní aktivity, jako je například oblékání, cestování, spánek, nakupování, zařizování různých věcí, práce, péče o děti ale také setkávání se s přáteli. Tyto každodenní aktivity zdravý člověk dennodenně vykonává. Ale co osoba, která tyto každodenní aktivity běžně vykonávala, ale nyní kvůli momentální indispozici nemůže? Otázkou je, jak nejspíš vypadá každodennost osob, které mají handicap,

tedy v případě mého tématu osob, které přišly v průběhu svého života o zrak. V tomto případě se jim změnil jejich dosavadní život. Přestanou vykonávat činnosti, které doposud dělaly, a musí začít žít jinak. Svě věci musí mít na svém pořádku, protože pokud to tak není, stávají se zmatenými a nedokážou se tak orientovat. Často se také stává, že se tito lidé uzavřou a mají velké předsudky, a cítí se méněcenní. Dokonce se dostávají do fáze, kdy hledají vinu u ostatních, mívají vztek na celý svět, ale i na sebe. Zjistila jsem, že každodennost těchto osob ze začátku, tedy hned potom, co se jim tato zdravotní situace stane, není vůbec jednoduchá. „Náhlá ztráta zraku vyvolá u většiny postižených osob poměrně uniformní psychologickou odezvu. Období časově navazující bezprostředně na trauma ztráty zraku je možno z psychologického hlediska u postiženého charakterizovat jako krizi“ (Kimplová, Kolaříková 2014: 26). Nejprve se musí se svým handicapem smířit. K tomu především těmto lidem pomáhají Organizace, které je ve všem podporují, a rozhodně také rodina, která je pro takové osoby v této situaci, ve které se ocitly velmi důležitá a je pro ně na prvním místě. Poté lidem, kteří přišli o ztrátu zraku, nastává období reorganizace. „Začíná tím, že stádium reaktivní deprese, truchlení, obvykle přechází do určitých mezidobí uklidnění, ve kterých postižená osoba začíná jevit zájem o zmenšení své absolutní praktické závislosti na péči druhých“ (Kolaříková 2014: 57).

Zjistila jsem, že u těchto osob poté dochází k tomu, že už se necítí tak bezmocní, jak si zpočátku myslely a snaží se učit novým věcem, jako je zvládnání sebeobsluhy, orientace a především se snaží přizpůsobovat své životní situaci.

„Podle fenomenologicky orientovaných sociologů, kteří se zabývají každodenností, existují ve vztahu ke každodennosti tři možné postoje:

a) *absolutistický, který chce každodennost popsat pomocí věd, definovaných pojmů, jako by zcela tyto pojmy samy byly nezávislé zcela na každodenní zkušenosti vědců se soc. skutečností*

b) přirozený, který každodennost nereflektuje, ale prožívá ji, bere každodennost, a životní svět takový, jaký je, tak, jak je zkoušen

c) teoretický, který předpokládá schopnost odstoupit od každodennosti a reflektovat ji s přihlédnutím ke zkušenosti, která je dána v přirozeném postoji“ (Petrušek 1993: 483).

O každodennosti jsem vedla neformální rozhovor s paní Helenkou, která mi prozradila: „Můj den začíná tím, že vstanu, vezmu si své léky a udělám si občas oběd. Když je venku hezky, tak si udělám kafe a sednu si ven. Jinak většinu času trávím doma posloucháním rádia a neustále na někoho čekám, kdo mě navštíví. Když má zamnou přijít dobrovolnice, většinou semnou dojde na nákup a do lékárny. To mám ráda. Ráda se jednou za čas projdu, než abych celý den strávila doma a nehýbala se. K večeru vždy usednu k televizi a poslouchám ji a od desíti si jdu lehnout, protože mi v rádiu vysílají vždy nějaký příběh. Tak bych popsala svůj den“ (p. Helenka, 9. 8. 2017).

Stejně jako Helenka, mi popsala svoji každodennost i Jarča, která mi sdělila: „Svůj čas trávím převážně doma. Už nejsem nejmladší. Mám hodnou vnučku, která semnou žije a kdykoliv něco potřebuji, tak mi pomůže“ (p. Jarča, 18. 10. 2017).

Z těchto rozhovorů je zřejmé, že paní Helenka, ačkoliv je o deset let mladší, než paní Jarča, má stále chuť do života a ráda si vyjde ven. Jarča na svůj věk dává přednost už jen svému domovu. Žádná z těchto informátorek si ale na nic nestěžovala.

Každého člověka s handicapem je potřeba léčit. V mém případě lidé se ztrátou zraku je potřeba nenechávat samotné, vzhledem k tomu, že se pak cítí izolovaní. Je potřeba je léčit lidmi. Je potřeba s nimi komunikovat, navazovat s nimi vztah a zapojovat je nějakým způsobem do běžného způsobu života, jako to dělají Organizace.

3.5 Sociální rehabilitace a kompenzační pomůcky

Sociální rehabilitace je odborná činnost, která se snaží pomoci znevýhodněným lidem, tedy v mém případě lidem se zrakovým postižením, například dosažením samostatnosti v určité činnosti, či celkové soběstačnosti, a snaží se tak rozvíjet jejich dovednosti a schopnosti.

Kompenzačními pomůckami jsou nástroje, zařízení či přístroje, které jsou vyrobené tak, aby svým použitím vynahradily handicap, který je způsobený zrakovou vadou. Díky nim dochází u nevidomého člověka ke zmírnění či překonání jeho tíživé situace.

Na téma kompenzační pomůcky jsem vedla neformální rozhovor s paní Maruškou, která mi sdělila: „Ano, nějaké pomůcky využívám, dost mi pomohly při různých aktivitách. Mám doma budík, který mám nastavený tak, že mi každou hodinu ohlašuje, kolik je hodin a já se tak můžu orientovat v čase. Mám také bílou hůl, ale tu mám doma v rohu, vůbec ji nepoužívám, protože to bude tak rok, co mám doma parťáka. Mám asistenčního psa, který je speciálně vycvičený a kamkoliv potřebuju zajít, tak mě dovede. Zvířata mám ráda, takže vycvičený pes je pro mě největším pomocníkem, co se týká mého života“ (p. Maruška, 15. 3. 2018).

Podstatou sociální rehabilitace je přijímání nových dovedností, jako je využívání kompenzačních pomůcek, mezi které patří například chůze s bílou holí. Bílá hůl těmto lidem dokáže velmi pomoci a to především v jejich prostorové orientaci a samostatném pohybu. Slouží hlavně jako nástroj techniky hmatání, kdy jejím pohybem zjišťují, zda se před nimi nenachází překážka a kudy ji mohou obejít. Náročné je však pro ně zaznamenat různá schodiště, které nevidomý neočekává. Tato hůl je velmi nápadná, takže si jí každý (chodec či řidič) všimne a dá pozor, aby neohrozil člověka, který nevidí. V tomto případě bych mohla rozdělit tyto osoby na ty, které přišly o svůj zrak v průběhu svého života a stále se s tím nevyrovnaly, a na ty, které se s tím nějakým způsobem vyrovnaly a snaží se svůj život žít dál, byť už s nějakými pomůckami. „Tito lidé bílou hůl přijali do života jako svého pomocníka,

jako prostředek k osobní svobodě. Hlásí se k ní veřejně, což není žádnou samozřejmostí. Je mnoho jiných nevidomých, které na ulici s bílou holí nikdy nepotkáte – třeba proto, že nepřekonali strach vydat se do bezbřehého prostoru zmatených zvuků a spolehnout se na svou schopnost včas a správně reagovat či na ochotu kolemjdoucích pomoci v případě nutnosti...“ (Kolaříková 2006: 6).

Učení nových dovedností není vůbec pro tyto osoby jednoduché. Stává se, že sociální rehabilitaci odmítají vzhledem k tomu, že se stále nevyrovnaly s tím, co se jim v životě stalo, tedy přišly o svůj zrak. „Nepřijetí vady coby nepřijímání nových dovedností a pomůcek má aktivní ráz: rehabilitované osoby se jim brání a odmítají je, protože je pokládají za symboly slepoty“ (Kimplová 2010: 33).

Mezi kompenzační pomůcky ovšem nepatří jen bílá hůl. Existuje mnoho dalších pomůcek, které lidem bez zraku umožňují, jak neztrácet chuť do života a žít svůj každodenní život. Organizace jim například nabízejí využití Braillova písma, díky kterému se tito lidé naučí číst, dále nabízejí pomůcky, jako je ozvučená kuchyňská váha, hmatové či ozvučené hodinky a mobilní telefony.

Mezi sociální rehabilitaci patří také vzdělávání, které je zaměřené na rozvoj dovedností, jako jsou drobné domácí práce a vaření. Dále podpora pracovního uplatnění a vzdělávání v oblasti komunikace a výuky v anglickém jazyce, které Organizace nabízejí.

Na závěr bych chtěla říci, že každý člověk, který přišel o svůj zrak v průběhu svého života, bude zvládat odlišné činnosti, než ten druhý, nebo bude zcela odkázán na pomoc od druhých, jako je rodina, Organizace či dobrovolnictví.

3.6 Dobrovolnictví

Dobrovolníkem se může stát jakákoliv osoba, která má ve snaze někomu pomoci či ho něčemu přiučit. Organizaci, kterou jsem navštěvovala, tvoří podstatnou část dobrovolníků studenti, kteří se snaží sbírat zkušenosti pro svoji praxi nebo pro zaplnění svého volného času.

Zjistila jsem, že většinou se dobrovolníci setkávají s nevidomými jednou až dvakrát týdně, přibližně po dobu dvou hodin. Ale většinou je to na jejich domluvě. Dobrovolníci vykonávají svoji práci zadarmo a odměnou je jim to, že dělají něco užitečného pro druhé lidi. Dále dobrovolníci investují pro lidi se zrakovým postižením svůj čas, odpovědnost, věnují jim nová přátelství, což je pro nevidomé velmi důležité, a naplňují jim volný čas, díky kterému lidé se zrakovým postižením zapomínají na svůj handicap a nepřijdou si osamocení.

„Dobrovolník je ochoten svou činnost podřídít potřebným pravidlům, začlenit ji do nějaké organizační struktury a přijmout za ni vymezenou odpovědnost“ (Michálek 2004: 25).

Ohledně dobrovolnictví jsem vedla neformální rozhovor s panem Josefem, který mi sdělil: „Ano, já využívám systému dobrovolnictví. Jednak bydlím sám, takže jsem rád, když za mnou přijde slečna, kterou mi tato Organizace, do které docházím, zprostředkovala. Den, kdy mi slečna jako dobrovolnice přijde, vypadá tak, že mi třeba přečte nějaké noviny nebo něco, co mě zajímá a když je venku hezky, tak se semnou jde projít nebo když potřebuji něco nakoupit, tak tam spolu zajdeme. Mám obchůdek blízko od domova. Procházky, ty já rád. Už jen z toho důvodu, že když nejsem tady v Organizaci, tak jsem doma sám bez pohybu. A tak vypadá můj den, když mě navštíví dobrá duše“ (p. Josef 16. 8. 2017).

Podstatou dobrovolnictví pro nevidomé je rozšíření sociálních dovedností, radost z dávání, seznámení se s odlišným světem ale také hlubší smysl vlastního života.

Co se týče nevidomých lidí, tak ne každý z nich si osvojí samostatnost pohybu s bílou holí, vzhledem k tomu, že neznají určité cesty, po kterých by se chtěli někam dostat.

„Osobní asistence zahrnuje řadu činností, které umožňují nevidomému naplňovat osobní potřeby podstatně efektivněji, než kdyby je zajišťoval sám, a dále realizoval potřeby, které sám vůbec zajišťovat nemůže“ (Michálek 2004: 18).

Tito lidé potřebují svého průvodce, tedy dobrovolníka. Každý dobrovolník, je proškolen danou organizací, která zrovna shání někoho, kdo by vypomohl určité osobě s handicapem.

Pro mnohé lidi, kteří přišli o svůj zrak, ale není problémem jen prostorová orientace. Nedokážou si přečíst noviny, nepoznají, zda mají čistý papír, když si chtějí napsat nějaký nákup pro svého asistenta, který jim ho nakoupí. Nebo když se chtějí obléci na nějaké kulturní dění, tak potřebují znát barvu oblečení (co se k čemu hodí) a ke všem těmto činnostem je právě pro ně velmi důležitá osobní asistence, kterou může vykonávat i dobrovolník.

4 SOCIÁLNÍ INTEGRACE

Pojem integrace znamená sjednocování různých hodnot, postojů, ale i chování jedinců, či osob. Integrace především ovlivňuje vztahy mezi lidmi nebo skupinami a také ovlivňuje jejich identitu. Integrace ale také souvisí s kulturou.

„Obvykle souvisí s účastí ve společných institucích a s udržováním skupinové identity jako jisté míry kulturní odlišnosti“ (Eriksen 2008: 342).

Tedy řečeno, integrace je proces, při kterém se osoba, lidé, snaží začlenit do společnosti a vzniká, když dojde k nějakému rozporu, či nějaké nečekané změně.

„Pojem sociální integrace chápeme jako proces rovnoprávného společenského začleňování zdravotně postižených osob do výchovně vzdělávacího i pracovního procesu a do života společnosti“ (Podešva 2007: 12). Tedy osoby, které mají tento handicap, je potřeba neustále začleňovat do společnosti, aby nebyly osamocené a mohly se tak lépe přizpůsobit daným životním podmínkám, které jim v jejich případě nastanou v jejich situaci.

Libor Podešva ve své knize také popisuje řešení problémů integrace ve dvou základních směrech:

První směr integrace lze nazvat asimilační a je charakterizován těmito postuláty:

- 1. Integrace je hlavně problémem minorit, např. i zdravotně postižených (ZdP).*
- 2. Integrace vyjadřuje vztah nadřazení a podřazení, hodnotový systém a chování majority jsou jediné správné.*
- 3. Integrace představuje ztotožnění se minority s identitou majority*
- 4. Hlavní způsob postupu je bezvýhradné přijetí psaných i nepsaných norem existence majoritní společnosti (asimilace).*

5. *Hlavní forma řešení je začlenění minorit (např. ZdP) do institucí majorit (např. zdravotně intaktních)*

Druhý směr integrace nazýváme koadaptační. Charakterizují jej tyto postuláty:

1. *Integrace je společným problémem majority (např. intaktních) a minority (např. ZdP)*
2. *Integrace je vztahem partnerství.*
3. *Integrace je nová hodnota vytvořená jak z hodnot minority, také z hodnot majority*
4. *Hlavní způsob postupu v integraci je koadaptace.*
5. *Začlenění minority (např. ZdP) do institucí majorit (např. intaktních) není jediná forma integrace (Podešva 2007: 17,18).*

„Integrace je plným začleněním a splynutím zdravotně postiženého jedince se společností“ (Podešva 2007: 12).

Jaroslav Malina se ve svém Antropologickém slovníku o integraci zmiňuje takto: „integrace (z latiny: integer, „celistvý, úplný, neporušený, nedotknutý“):

1. scelení, ucelení, sjednocení, spojování do celku, sjednocování
2. fyziologie, sladění různých orgánových funkcí, řízení na úrovni organismu“

(Malina 2009: 1693).

Pro integraci lidí se ztrátou zraku jsou hlavně důležité Organizace, které jim pomáhají se zapojením do běžného způsobu života díky úspěšnému rehabilitačnímu působení, pod vedením jejich pracovníků, které se snaží těmto lidem pomoci. Snaží je se integrovat, aby byli lidé, kteří přišli o svůj zrak částečně schopní se zapojit do kolektivu a necítili se osamocení či méněcenní.

S integrací souvisí také pojem adaptace. Při adaptaci se zdravotně postižená osoba snaží přizpůsobit sociálnímu prostředí a společenským podmínkám. Záleží hlavně na postižené osobě, jak se dokáže včlenit do kolektivu a jak je přijata prostředím, ve kterém se nachází.

5 DOPADY NA ZTRÁTU ZRAKU

Každý člověk, který přišel v průběhu svého života o svůj zrak, se s touto situací vyrovnává velmi těžko. Dalo by se říci, že je to hodně velký zásah do jeho života. Musí tak přijmout svoji životní situaci a rozhodnout se, co může vykonávat a čeho se naopak musí v životě vzdát. Pro tyto osoby je to samozřejmě složité, náročné a co se týče procesu vyrovnávání se neboli adaptace, časově dlouhodobé.

5.1 Změna osobnosti

„V literatuře 70. let se často objevovaly popisy rysů tzv. narušené osobnosti defektního jedince. Dnes jsou to již názvy nepoužívané, překonané názory, jelikož mají jednostranný a pejorativní nádech. Patologie zraku samozřejmě nevede k patologickým změnám v celé osobnosti“ (Kimplová 2010: 30).

Pokud bychom měli posuzovat vlivy ztráty zraku u osob, které o něj přišly v průběhu svého života, měli bychom si především všimnout jejich vlastního prožívání a chování předtím, než se jim tato životní situace stala a po ní.

Samozřejmě také platí, že lidé, kteří přišli o svůj zrak a předtím vykonávali různé činnosti, jako každodenní ježdění do práce, starání se o vnoučata apod., pak je dost pravděpodobné, že už tyto činnosti nebudou moci vykonávat a musí se s tím začít určitým způsobem vyrovnávat.

„Z této skutečnosti nepochybně plynou další společné znaky, jako je třeba značně ztížený samostatný pohyb, nutnost učit se zvládat běžné činnosti nově a jinak, omezený přístup k informacím a mnoho dalšího. Jak se však k těmto změněným životním podmínkám, které jsou jistě výzvou, každý z nás postavíme, nakolik trpělivě se budeme chtít učit všechny ty nové dovednosti, jak se s životem bez zraku celkově sžijeme, to závisí především na každém jednom z nás“ (Kovaříková 2016: 1).

Jsou tací, kteří se s tím jistě vyrovnají snadněji, než jiní. Sice jim to nějakou dobu potrvá, ale pokud mají rodinu, která je bude podporovat, a oni sami budou chtít, tak se s tím vyrovnají. A pak jsou tací, kteří se budou adaptovat hůře, vzhledem k tomu, že to je pro ně velký šok, nebo nemají nikoho, kdo by se o ně postaral. Pro takový případ zde fungují Organizace, které se snaží lidi se ztrátou zraku nějakým způsobem podpořit či vést k adaptaci. Adaptace každého člověka je v tomto směru individuální.

5.2 Sociální stigma

Stigma vzniká v důsledku, kdy osoba, v tomto případě člověk se zrakovým postižením, je vnímán svým okolím jiným způsobem. Dalo by se říci, že se nějakým způsobem odlišuje od určitého jedince či skupiny. Lidé se zrakovým postižením, kteří se ještě nevyrovnali s tímto faktem, jsou často vystavováni sociálnímu stigmatu. Mají pochyby z méněcennosti, mají strach z okolí a dokonce i někteří trpí depresemi.

Erving Goffman ve své knize uvádí tři rozdílné typy stigmat:

- 1) Ošklivost tělesná – tělesná znetvoření
- 2) Vady charakteru – slabá vůle, dominantní či nepřírozené vášně, duševní poruchy, alkoholismus, nezaměstnanost ale také sebevražedné pokusy
- 3) Kmenová stigmata – rasy, národa a náboženství

„Někteří lidé se zdráhají slepců dotknout, či vést je za ruku, zatímco jiní zobecňují zaregistrovanou nevidomost v celkovou neschopnost do té míry, že na ně křičí, jako by byli hluchí, nebo se je pokoušeli zvednout, jako by nemohli chodit“ (Goffman 2003: 14).

Často se stává, že my, jakožto lidé, odsuzujeme, popř. hodnotíme druhé, aniž bychom o nich něco věděli. Lidé často odsuzují ostatní, kteří mají nějaký handicap. Dalo by se říci, že

srážíme jejich životní šance a vytváříme si vlastní teorii, aniž bychom nejdřív pochopili jejich situaci, do které se dostali.

Stigmatizovaný člověk si ale může svoji vadu vykompenzovat tím, že je jeho snahou okolí ukázat, že i on je v něčem dobrý. Pokud si za tímto cílem půjde, ukáže okolí, že i on se snaží a dokáže v nějakých činnostech vyniknout.

„Lze to doložit na příkladu chromých osob, jež se naučí či znovu naučí plavat, jezdit na koni, hrát tenis nebo pilotovat letadlo, nebo slepců, kteří se stanou mistry v lyžování a horolezectví“ (Goffman 2003: 19).

Na téma Stigma jsem vedla neformální rozhovor s paní Helenkou, která mi prozradila: „Strach jako takový z cizích lidí nemám. Především nevidím, tak nevím, kde se kdo vedle mě vyskytuje a co si kdo o mě povídá. Je pravdou, že trávím svůj čas převážně doma a s rodinou nemám žádný problém. Někdy si vyjdu na procházku s dobrovolnicí, a slyším, jak mě někdo pozdraví, ale kolikrát se musím optat, zda to bylo vůbec na mě. Ale ano, pokud by mě někdo někde oslovil, či mě z něčeho nařknul, asi bych se cítila špatně a přemýšlela bych nad tím celý den“ (p. Helenka 11. 4. 2018).

Z pohledu paní Helenky je zřejmé, že se stigmatem nikdy nezaobírala a jako stigmatizovaná se nikdy nijak zvlášť necítila.

Stejně jako Helenka, mi popsal svoji situaci ohledně stigmatu Milan: „No, je pravdou, že když si někdy vyjdu s doprovodem ven, lidé jsou ve městech nemotorní, a kde kdo do mě strčí. Je mi to nepříjemné, člověk vidí, že jde městem člověk, který má handicap, a je jim to úplně jedno. Ze začátku mi to hodně vadilo, dělalo mi to problémy, pomalu se mi ani nechtělo chodit mezi lidi, ale už jsem si časem zvykl. Hodně mi pomohla tato Organizace, do které chodím, abych se s veškerými věcmi dokázal vyrovnat a snažil se je nějakým způsobem brát, jak jsou“ (p. Milan 5. 4. 2018).

5.2.1. Předsudky, postoje a stereotypy

„Předsudek a stereotyp jsou termíny, jež se nejčastěji objevují ve spojitosti s pojmem postoj“ (Novák 2002: 8).

Postoj je vlastně jakýmsi seskupením našich poznatků, pocitů ale i našeho chování. Rozeznáváme tři postoje a to:

- 1) Kognitivní (poznávací, jedinec si vytváří úsudek na základě znalostí, vědomostí)
- 2) Emocionální (jedinec si vytváří vztah k danému jevu)
- 3) Behaviorální (jedinec jedná, koná)

„Postoj je výsledkem učení a jeho tři komponenty se navzájem ovlivňují. Postoj je tedy to, jak člověk určitou skutečnost zná a hodnotí, co přitom prožívá a jak se k ní obvykle chová“ (Kimplová, Kolaříková 2014: 66).

Pokud je nám tedy znám postoj daného člověka, můžeme tak snadno předvídat jeho chování. Je tedy zřejmé, že s postojem souvisí předsudek a stereotypy. Předsudkem můžeme chápat jakýsi postoj, který je uzavřený k čemukoliv nebo ke komukoliv, ať už je to k chování jiné osobě, k nějaké události nebo k vlastnímu životu.

Termín předsudek je ale také hlavně spojován se vztahy mezi národy, rasami, náboženstvím nebo také etniky.

Naopak stereotyp je jakýmsi výčtem představ o lidech či skupině lidí, který ovlivňuje postoje vůči nim. Dalo by se říci, že je to soubor pohybů a gestikulací, které opakovaně děláme každý den, aniž bychom si je třeba uvědomovali. Tudíž je děláme automaticky a stále.

„Pojem stereotyp uvedl do literatury poprvé roku 1922 W. Lippmann v díle Public Opinion. Stereotypy rozumí „zkratkovité představy o věcech, osobách, skupinách a institucích, přičemž tyto zkratkovité představy jsou připisovány všem jednotlivcům patřícím k dané skupině nebo třídě jevů“ (Novák 2002: 10).

5.2.2. Zrakové postižení a předsudky

„Předsudky jsou jednou z významných částí našeho vztahu k lidem se zrakovým postižením, a veřejným povědomím koluje spousta mýtů a polopравd“ (Kimplová 2010: 38).

Lidé si sami tvoří vůči lidem se zrakovým postižením postoje, kterými často bývá soucit nebo dobrosrdečnost. Lidé, kteří přišli o svůj zrak, jsou často pokládáni za méněcenné, protože jejich zraková vada upoutává hodně pozornosti lidí, kteří vidí a nedokážou pochopit, že i lidé s tímto handicapem mohou mít určité vlastnosti a vykonávat činnosti, ve kterých se mohou od ostatních „zdravých“ lišit.

„Mnohé z postojů jsou historicky dané a dodnes v různých obměnách vůči nevidomým lidem existují. Můžeme rozpoznat celkem tři tendence, tři typy předsudků: podceňující, odmítavé a idealizující“ (Kimplová, Kolaříková 2014: 67).

Podceňující předsudky vůči zrakově postiženým jsou většinou založeny na soucitu. Lidé si myslí, že osoby, které přišly o svůj zrak, žijí ve tmě, vzhledem k tomu, že nevidí. Proto se tomu říká podceňující předsudek.

Co se týče odmítavého předsudku, lidé tvrdí, že nevidomí nejsou užiteční. „Ztráta zraku je trestem (božím), nebo si ji postižený zavinil sám, nevidomých osob je třeba se obávat, vyhýbat se jim a vyvrhovat je ze středu vidících, jsou nemorální a zlí, jsou duševně narušení“ (Kimplová 2010: 38). S takovými názory se dnes již dle mých poznatků naštěstí nesetkáme. Ovšem určitě mají lidé vůči nevidomým jakési předsudky, avšak rozhodně ne takové, aby tvrdili, že je to pro ně božím trestem nebo že jsou duševně narušení. Samozřejmě záleží na filozofických přesvědčeních, protože i dnes jsou lidé, kteří věří, že vše špatné, co se nám stane, má nějaký duchovní smysl, kterému se říká karma.

„Příroda nevidomým chybějící zrak vynahradila zbystřením ostatních smyslů, jsou mravně lepší než vidící (žijí vnitřním, duchovním životem, utrpení je zušlechťuje apod.) mají

spojení s tajemnými nadpřirozenými silami, mají magické schopnosti (šestý smysl, věšteckou schopnost atd.)“ (Kimplová 2010: 39). Tento předsudek se nazývá idealizující a s touto teorií částečně souhlasím. Ze svých rozhovorů jsem se dozvěděla, že lidé, kteří přišli o svůj zrak, mají opravdu velkou schopnost vnímat pomocí jiných smyslů, než jsou zrakové. Mají především hodně dobrý sluch, který je pro ně důležitý a také mají velmi dobré hmatové schopnosti. Co se týče šestého smyslu, lidé se ztrátou zraku mívají někdy velké představy. Zjistila jsem, že třeba poznají, kdy je člověk smutný nebo naopak když má z něčeho radost. Také mají velkou intuici dle sluchu, kdy díky komunikaci zjistí, zda s nimi člověk chce být v kontaktu, nebo se jim snaží vyhýbat.

Na šestý smysl jsem vedla rozhovor s paní Helenkou, která mi pověděla svůj příběh: „No, řeknu vám jednu událost, která se nám stala. Bydlím kousek od Pardubic v baráku se svoji dcerou a vnukem. Tenkrát bylo dlouho v noci a já si šla lehnout, a pustila si rádio, jako každý večer. Bylo léto a tak jsem měla pootevřený okno. Bylo asi kolem jedenácté večer a já slyšela nějaký rachot. Jenže jak nevidím a bojím se někam vyjít, tak jsem ležela a snažila se usnout. Jenže zase jsem slyšela nějaké cupitání, jak kdyby mi chodil někdo pod okny. Měla jsem opravdu nepříjemný pocit. Ale řekla jsem si, že jsem zavřená v baráku a ještě máme dole pejska, tak se mi asi jen něco zdá. Stále jsem nad tím přemýšlela a pak usnula. Ráno jsem se probudila, udělala si čaj, a přiběhla za mnou dcera, že nám zmizel z altánku zahradní nábytek. No nemohla jsem tomu uvěřit. Ten večer jsme tu měli zloděje a mě zmohl strach, jak jít ven, tak i vzbudit dceru. Takže si myslím, že my „nevidící“ máme určitě nějaký šestý smysl, už jen proto, že nevidíme a vnímáme jinými smysly“ (Helenka, 10. 1. 2018).

Předsudky vůči nevidomým mohou být ale také ze strany jejich rodiny a přátel. To pocítí především lidé, kteří přišli o svůj zrak v průběhu svého života. Dříve žili normální život, navštěvovali se s přáteli, s rodinou či známými. Když ale přijde náhlá ztráta zraku, někdy se stane, že přátelé či známí se začnou těmto lidem vyhýbat. Je ale možné předejít

těmto obávám, že by se lidé neuměli chovat vůči lidem se zrakovým postižením? Myslím si, že určitě ano. Jediným řešením je dle mé úvahy zrakově postižené osoby brát za normální lidi, kteří mají sice odlišné vlastnosti, ale jsou schopny dobře fungovat a vést normální život ať už sami či ve společnosti. Tento fakt by především měli respektovat lidé, kteří jsou osobám s handicapem velmi blízký a kteří mají značný vliv na utváření jejich každodenního života, protože právě tyto lidé jsou pro osoby se zrakovým postižením velmi důležití v rozvíjení jejich osobnosti.

5.3 Přijetí zrakového postižení

„Přijetí vlastní vady a životní situace spočívá v tom, že se postižený člověk rozhodne dělat to, co může, a vzdá se nemožného. Tento proces je složitý, dlouhodobý a náročný, někdy plný zvratů. Získává svůj význam a smysl tehdy, když se ptáme, jak tyto postoje ovlivňují život a osobnost postiženého člověka“ (Kimplová, Kolaříková 2014: 60).

Přijetí zrakového postižení pro osoby, které přišly v průběhu svého života o svůj zrak, není vůbec jednoduché. Už jen když si představíme, že daná osoba viděla, a najednou se dostane do situace, kdy nevidí naprosto nic. Tedy nastává šok. Nejprve musí překonat překážku, při které se nevidomá osoba domnívá, že se jí zrak navrátí. Tudiž očekává zázrak, který se ale po konverzaci s lékařem nestane. V tomto období pak nastává rehabilitace. Svě postižení musí nejprve přijmout a začít akceptovat svoji vadu. Hlavním rysem přijetí zrakového postižení nevidomou osobou je její samostatnost v domácnosti a orientace díky kompenzačním pomůckám. Dále se stane odolnou vůči předsudkům a přestane se bránit mezilidským vztahům.

Na toto téma jsem vedla neformální rozhovor s panem Zdeňkem, který mi prozradil: „Nebylo to vůbec jednoduché, abych Vám řekl. Zpočátku to pro mě bylo něco, co jsem nemohl strávit, přijmout fakt, že už nebudu vidět, jako dříve, je pro člověka něco strašného. Zpočátku to bylo pro mě hodně stresové období. Hodně mi pomáhala rodina a především můj syn. Ten

se o mě stará neustále. Trvalo mi asi rok, než jsem se smířil s tím, že můj zrak se mi už nevrátí. Hodně mi taky pomohla Organizace, to jo. Díky bílé holi se nemusím bát vyjít někam ven a můžu se učit trochu samostatnosti. Hodně energie mi taky dodává kolektiv, který tu mezi námi v Organizaci je a personál, který s námi neustále komunikuje a zachází s námi dobře“ (p. Zdeněk 23. 11. 2017).

Stejně tak, jako s panem Zdeňkem, jsem vedla neformální rozhovor na toto téma s paní Jarčou, která mi sdělila: „Byla to pro mě velmi těžká životní situace. Co Vám budu povídat. Bylo mi tenkrát sedmdesát, když jsem postupně začala přicházet o svůj zrak. Nevěděla jsem, co si počnu. Jen si představte tu tíživou situaci, kdy přes den děláte tolik možných věcí nebo činností a mně se v tu chvíli změnil celý pohled na svět. Přesně tak jsem přemýšlela, víte. Hodně síly mi dodávala má vnučka. Dnes mám v sobě takovej ten pocit, že bych řekla, že žiju, jen ni. Myslím tou vnučkou. Mám jen jednu jedinou, jinak mám jen vnuky, kteří bydlí už dávno jinde. Když bych mluvila o dnešku, tak dnes už jsem s tím smířená. Ta první chvíle od toho okamžiku, kdy nevidíte je nejhorší, potom postupem času si člověk začne zase osvojovat věci a činnosti. Teď už je mi devadesát let, a už to ani nevnímám no“ (p. Jarča 23. 11. 2017).

„Je to časový a psychologický moment, kdy postižená osoba začíná svou situaci brát věcně, emocionální odezva slábne a ustupuje stranou. Je to moment, kdy postižený ztrátu uzná jako realitu, které je vhodné se nějak přizpůsobit“ (Kimplová, Kolaříková 2014: 61).

Osoba se zrakovým postižením se začne zapojovat do kolektivu, začne svůj život brát opět vážně, jako předtím, sice o trochu jinak bude vykonávat své činnosti, ale už přijme ten fakt, že se musí se ztrátou zraku vyrovnat a začne akceptovat svoji vadu.

6 ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala tématem integrace a každodennost osob se ztrátou zraku v dospělosti. Cílem této práce bylo zjistit, jak je naplněn jejich každodenní život. Co vše život se zrakovým postižením obnáší, jak se s tímto handicapem lidé vyrovnávají a co vše jim pomáhá, aby se mohli zapojit do každodenního života.

V první kapitole jsem se věnovala metodologii, kde jsem použila metody, jako je kvalitativní výzkum. Zároveň jsem popsala prostředí Organizace, v níž probíhala převážná většina výzkumu. Dále jsem popsala svůj sběr dat, v němž jsem použila polostrukturované rozhovory. V neposlední řadě, jsem se věnovala etice výzkumu.

Další kapitola se zabývala mými informátory. Výzkumem jsem odpovídala na dvě hlavní výzkumné otázky. První otázka zněla: *Zda lidé se ztrátou zraku v dospělosti jsou schopni se zapojit do běžného způsobu života a popřípadě jak?* Druhá otázka zněla: *Jakým způsobem je organizace, kterou lidé se ztrátou zraku v dospělosti navštěvují, motivuje k aktivnímu životu?* Tyto otázky mi především pomohly v tom, abych věděla, na co se ve své práci zaměřit a jaké si zvolit své informátory pro svůj výzkum. Zvolila jsem si pět informátorů, kteří navštěvují Organizaci, ve které jsem dělala svůj průzkum. Tři z nich jsou ženy ve věku 40-90 let, obě starší ženy jsou důchodkyně a mladší žena je částečně pracující. A dva muži ve věku 70-80 let, oba důchodci. Při své práci s těmito informátory jsem se vždy v organizaci dozvěděla něco nového a mohla se tak posouvat dál ve své práci. Svůj výzkum jsem prováděla od července roku 2017 až do května roku 2018. Tento výzkum probíhal především prostřednictvím zúčastněného pozorování a zároveň pomocí polostrukturovaných rozhovorů, týkající se dopadů ohledně zrakového postižení. Vzhledem k častým návštěvám jedné akce, takzvané „Kafíčko“, na kterou se hlásil největší počet zájemců, jsem se s některými svými informátory viděla vícekrát a mohla se tak od nich dozvědět mnoho dalších informací, které mi poskytli do mé práce.

Další má kapitola se zabývala vymezením základních pojmů. V těchto základních pojmech jsem se zaměřila na proměny postavení /životního stylu osob se ztrátou zraku, zrakové vady a zrakové postižení a rozdíl mezi zdravým člověkem a člověkem se zdravotním postižením. Převážnou část jsem věnovala každodennosti neboli změně životního stylu, kde jsem shrnula, co to každodennost je a jak vypadá každodennost lidí se zrakovým postižením. Ke konci jsem popsala kompenzační pomůcky, které lidem se zrakovým postižením pomáhají v jejich samostatnosti. Zároveň se jim díky těmto pomůckám rozvíjí jejich schopnosti a dovednosti. Poslední pojem v této kapitole byl věnován dobrovolnictví.

Předposlední kapitolu jsem věnovala sociální integraci, při níž dochází ke schopnosti se začlenit určitým způsobem do společnosti, když nastane nějaká změna. Tedy v tomto případě, je změnou ztráta zraku.

Poslední kapitola se týkala změn osobnosti a stigmatu, kdy osoba se zrakovým postižením může být vnímána svým okolím jinak. Tedy lépe řečeno, odlišuje se od ostatních jedinců. Tuto kapitolu jsem rozdělila ještě do podkapitol, ve kterých jsem se zabývala předsudky a stereotypy u zrakového postižení.

Prostřednictvím svého výzkumu jsem dospěla k následujícím odpovědím:

Co se týče první otázky, odpovědi byly velmi individuální. Každý člověk, který přišel o svůj zrak, bude žít svůj život odlišně než ten druhý. Většina informátorů se shodla na tom, že tím, že přišli o svůj zrak v dospělosti, tak pro ně tato situace byla zpočátku velmi těžká.

Nejhorší je pro ně počáteční fáze, kdy nastává šok, že přišli o zrak. Snaží se chodit po doktorech, kdy mají naději na zlepšení, ale nakonec zjistí, že vlivem stáří je jejich šance na zlepšení mizivá. Ztráta zraku je bolestivá situace, s kterou se každý musí sám vypořádat a poté nastává adaptace. Pokud lidé neztrácejí naději a jsou schopni se adaptovat, což v případě výzkumu mých informátorů, se adaptovali a vypořádali se svojí životní situací všichni, pak

mohu říci, že zodpovězení na otázku, zda lidé se ztrátou zraku jsou schopni se zapojit do běžného života, je zcela jasná a musím souhlasit, že ano.

Druhá otázka se týkala jejich motivace, tedy jak je motivuje k aktivnímu životu Organizace, ve které jsem dělala svůj výzkum. Zodpovězení této druhé otázky je takové, že všichni moji informátoři se shodli na tom, že především díky Organizaci jsou schopni žít život, podobný životu před ztrátou. Není to tedy jen díky Organizaci, ale většina z nich mi i sdělila, že patřičná část vděku patří rodině a blízkým, kteří v nich neztrácejí důvěru a neustále se o ně zajímají. Dozvěděla jsem se, že Organizace se je snaží motivovat častou návštěvou, kdy jim poštou zašle CD, ve kterém je nahráno, kdy se v Organizaci jaká akce koná. Nejnavštěvovanější akce bylo „Kafíčko“, kde se lidé se zrakovým postižením posadí u stolu a povídají si, nebo se mohou přiučit novým věcem, jako je třeba naučit se jiné jazyky. Od jednoho ze svých informátorů jsem se také dozvěděla, že kvůli Organizaci neztratil naději ve vaření a chodí tak na lekce vaření, což je pro něj v jeho životě velmi důležité, protože bydlí sám a neztrácí tak naději. „Víte, já si vzpomínám, když jsem byl mladý, že jsem velmi rád vařil. Má žena mě za to hodně oceňovala. Na úkor toho, že jsem přišel o svůj zrak, se má veškerá snaha na vaření ztratila v tu chvíli. Připadal jsem si k ničemu. Jsem rád za tuto Organizaci, protože mi ukázala, že nemám propadat panice a ukázala mi znovu naději na to, že se můžu naučit znovu vařit i v této situaci, ve které teď jsem, protože Organizace má kurzy vaření no. Na ty docházím“ (p. Josef 4. 1. 2018).

Díky Organizaci lidé se ztrátou zraku nemusí trávit svůj volný čas doma o samotě, ale aspoň vyjdou mezi společnost, což je pro ně v jejich případě velmi důležité. Potřebují se integrovat mezi ostatní, protože jinak by to pro ně znamenalo vyloučení ze společnosti a uzavřeli by se sami do sebe. Jeden z mých informátorů mi zmiňoval: „ Kdybych netrávil svůj čas s Organizací, připadal bych si nechtěný, přišlo by mi, že bych byl ostatním na obtíž. To samé by platilo i u mé rodiny, kdyby se o mě nezajímala. To bych byl asi na pokraji svých sil.

Ale má rodina mě navštěvuje, tudíž jsem spokojen a necítím se být vyloučen ze společnosti“ (p. Zdeněk 4. 1. 2018).

Z mého výzkumu je tudíž patrné, že díky Organizaci jsou tito lidé motivováni k aktivnímu životu. Jejich odpovědi se shodovaly na tom, že takové možnosti, které jim Organizace poskytuje, jim dává mnoho motivace do jejich osobního života. Samozřejmě u každého je motivace individuální. Někdo ztratil chuť k vaření, tak se přihlásil na kurzy vaření, někoho zajímá anglický jazyk, protože se chce v něm zdokonalit a někdo se bude chtít naučit číst pomocí Braillova písma.

Tudíž, co se týče zodpovězení této druhé otázky, Organizace se snaží tyto lidé motivovat k aktivnímu způsobu života, aby mohli dělat ty samé věci nadále tak, jak dělali předtím. Především je učí využívat kompenzační pomůcky, ale též pořádá aktivity, sociální rehabilitace a poskytuje asistenci jako je dobrovolnictví. Co se týče informátorů, tak mi bylo sděleno, že všichni využívají doma kompenzačních pomůcek. Všichni z nich doma mají bílou hůl a tři z nich vlastní další zařízení, jako je digitální budík a přístroj na poznávání barev. Tyto pomůcky hodnotili kladně. Nejvíce ze všech možných aktivit mé informátory motivují zájezdy na kulturní akce. Bylo mi sděleno, že se těchto kulturních akcí účastní všichni moji informátoři, se kterými jsem měla možnost dělat rozhovory.

Myslím si, že budoucnost těchto lidí, kteří se dostanou do této životní situace, není až tak zlá, jak většina předpokládá. Ano, dalo by se říci, že se učí celoživotnímu přizpůsobování se, ale díky technologiím moderním, jako jsou ozvučené budíky, hodinky, počítače, či přístroje na zjišťování barev anebo i starším, jako Braillovo písmo nebo bílá hůl, se jim zlepšila možnost se rychleji adaptovat, a mohou se tak zapojit do jejich běžného každodenního života.

Jejich pohled na jejich osobní život a názory, jsou především ovlivněny Organizací, kterou navštěvují a rodinou či blízkými přáteli, kteří v nich neztrácejí víru na lepší život.

Na závěr musím podotknout, že psaní této práce pro mě bylo místy velmi zajímavé a překvapivé. Vůbec jsem nečekala, že bych mohla od pěti svých informátorů dostat tolik zajímavých informací. Spíš jsem si myslela, že se třeba se mnou někdo nebude chtít bavit, nebo odpoví jen stroze. Bylo patrné, že chtěli sdílet své zkušenosti.

7 POUŽITÁ LITERATURA

- Goffman, E. 2003. *Stigma: poznámky k problému zvládnání narušené identity*. Praha: Slon.
- Hendl, J. 2005. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál.
- Kimplová, T. 2010. *Ztráta zraku: Úvod do psychologické problematiky*. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostrava.
- Kimplová, T. Kolaříková, M. 2014. *Jak žít s těžkým zrakovým postižením*. Praha: Triton.
- Kolářová, K. 2013. *Jinakost, postižení, kritika: Společenské konstrukce nezpůsobilosti a hendikepu*. Praha: Slon.
- Kovaříková, P. 2016. *Za zeptání nic nedáte aneb jak vidím svět, když nevidím*. Rozhledna: Poradenské služby pro život s těžkým zrakovým postižením, z.ú.
- Malina, J. 2009. *Velký antropologický slovník*. Brno: CERM.
- Michálek, M. 2004. *Nebojte se nevidomých! Od příležitostné pomoci k dobrovolnictví*. Praha: Okamžik.
- Novák, T. 2002. *O předsudcích*. Doplněk.
- Petrusek, M. 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum.
- Podešva, L. 2007. *Manuál zaměřený na integraci osob se zdravotním postižením do společnosti*. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc.
- Eriksen, T. H. 2008. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál.

Wiener, P. 2006. *Prostorová orientace zrakově postižených*. Praha: Institut rehabilitace zrakově postižených UK FHS.

8 PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – přepis rozhovoru

Příloha č. 1 – přepis rozhovoru

1) Jaký byl Váš život do té doby, než se Vám stala tato situace?

Žila jsem svůj každodenní život. Ráno jsem vstala, udělala si snídani, oblékla se, pustila si rádio, přečetla jsem si noviny, které mi přišly, dojela jsem si třeba na nákup a pustila se do vaření oběda. Občas jsem si zašla se známými na kafe nebo si jen popovídat. Nebo také vyzvednout vnoučata ze školky. Hodně ráda jsem pracovala na zahrádce. Ráda jsem pěstovala ovoce a zeleninu. K večeru jsem si pustila nějaký ten film, nebo si četla zase noviny.

2) Kdy a jak jste přišla o svůj zrak?

No, tenkrát jsme s manželem stavěli barák. Nosila jsem chlapům jídlo, které jsem připravila, a začal mě trápit zrak. Přestávala jsem vidět. Zašla jsem si do nemocnice, kdy mi sdělili, že mám zelený zákal. Podstoupila jsem operaci, ale abych pravdu řekla, bylo to marné, nepovedlo se jim to. Od té doby se mi zrak postupně zhoršoval, až jsem přestala úplně vidět.

3) Jak jste se s touto situací vyrovnala?

No, popravdě to nebylo jednoduché. Víte, ono když celý život vidíte a pak si uvědomíte, že už nikdy neuvídíte, je hrozný. V té době jsem pochopila, že zrak je v životě hodně důležitý. Nejdřív jsem se z toho dostávala špatně. Rodina mi byla oporou a postupem času, kdy jsem začala navštěvovat organizaci, jsem se smířila s tím, že už nikdy neuvídím a že jsem taková, jaká jsem, jaká jsem byla vlastně dřív, akorát už ty věci dělám jinak no.

4) Jak jste se o této Organizaci dozvěděla?

On byl nejdříve SONS, začal s touto Organizací, tam jsem platila poplatek a tam už nechodím a chodím sem. Je to tu podle mě lepší. Je to organizované dobře a tak se mi tu líbí.

- 5) Jak dlouho navštěvujete tuto Organizaci?
Tak to hodně dlouho, tak přibližně přes dvanáct let. Bylo myslím tenkrát nějaké výročí. Ale teď si nevzpomenu. Oslava ale určitě tenkrát byla.
- 6) V čem všem se Vám snaží tato Organizace pomoci? Snaží se Vás nějak aktivně motivovat? Popřípadě jak?
No, jako naučí se tam člověk, musím je pochválit. Jsou zde rekondiční týdenní pobyty a tam se učí chodit s holí a různé věci nás učí. Ukazují nám různé pomůcky a jak s nimi zacházet. A kdo chce, tak se může učit chodit vařit, kdo chce, může chodit na kafička nebo se i učit angličtinu. Kdo má o co zájem. Také šikovné ruce tam jsou, které se učí.
- 7) Na co chodíte především vy?
Já mám ráda kafička. Když si s někým sednu a mohu si popovídat. To je pro mě balzámem na duši.
- 8) Jste spokojená s touto Organizací?
Ano, jsem. Nemám co vytknout.
- 9) A co třeba kolektiv, lidé, kteří tuto Organizaci navštěvují, jak se mezi nimi cítíte?
No, dobře. To určitě. Necítím se osamoceně a to je pro mě takové vysvobození.
- 10) Jak vnímáte cizí lidi kolem sebe. Máte třeba pocit strachu?
Strach jako takový z cizích lidí nemám. Především nevidím, tak nevím, kde se kdo vedle mě vyskytuje. Ale jo, pokud by mě někdo někde oslovil, asi bych měla nejistý pocit.

- 11) Stalo se Vám, že Vás někdy někdo cizí navštívil? A pustila jste ho domů?
Stalo, většinou třeba kontrola na topení. Bojím se, nepouštím cizí lidi domů. Většinou řeknu, že majitelka není doma, ať přijdou jindy.
- 12) Stalo se Vám někdy, že by Vám někdo vnucoval svoji pomoc i přesto, že jste si to nepřála?
Ne, to se mi nestalo. Nevím. Asi ne.
- 13) Stalo se Vám někdy, že by Vám někdo řekl „podívej se támhle“ aniž by si dotyčný uvědomil, že by se Vás to mohlo dotknout? A pokud ano, jaká byla Vaše reakce?
To hodně lidí. Ne, nedotklo. Řekla jsem, aby mi řekli, zda je to třeba vlevo nebo vpravo. Spíš se tomu zasměji.
- 14) Z mého pohledu si myslím, že lidé si myslí, že lidé bez zraku vůbec nepoužívají doma televizi. Je to pravdou? Používáte třeba televizi?
Já ji jen poslouchám, ale nemohu ji sledovat. Každopádně televizi používám často. Odpočinu si při ní a dozvím se nějaké nové informace.
- 15) Setkala jste se s tím, že Vám někdo řekl, že máte třeba nevhodné či špinavé oblečení? Pokud ano, jak jste na to reagovala?
Ne, právě mi oblečení chválí (smích). Právě naopak, říkají mi, jaké nosím hezké halenky, a ptají se, kde je kupuji.
- 16) A co třeba rodina nebo přátelé? Snaží se Vám nějak pomoci? A jak konkrétně?
Ano. Snaží. Někdy až moc. Ne, že by mi to vadilo. Naopak, to já jsem velmi ráda. Protože doma nejsem sama a aspoň mě vždy někdo navštíví a pomůže mi s věcmi, se kterými zrovna pomoc potřebuji. Například, když potřebuji něco v lékárně, tak tam dcera semnou zajede. Když se chci jít projít, tak se semnou projde. Procházky já mám ráda. To jo. No a pak, když je potřeba něco uvařit, tak spolu vaříme.

17) A co dobrovolnictví? Využíváte teď nějaké?

Ano. Přeci jen rodina za mnou nemůže jezdit každý den a tak mi Organizace obstarala jednu dobrovolnici. Je to milá slečna a dojíždí za mnou jednou týdně.

18) Jak vypadá Váš volný čas nebo jak se ho snažíte trávit, když třeba nenavštěvujete Organizaci?

Haha, umyju si po sobě nádobí, občas si uvařím. Nemohu říci, že bych se nudila. Stále na někoho čekám. Při rádiu, poslouchám rádio a různé hry. Ted večír dávají, já, jak se to jmenuje, nemohu si vzpomenout. Asi dvacet dílů, teď už druhý. Byla to zpěvačka a herečka. Píše o ní dcera a ta vše popisuje. Jak ji uznávali, kam přišla. Například byla v Itálii a ve Vídni. A co ona měla rób a přepychu. To stojí za to, to poslouchat. Předtím příběh, který nestál za nic. To byly samé vraždy. A já smutné věci nemám ráda. Mám ráda hlavně ty radostné.